

NDZAWULO YA DYONDZO YA LE GAUTENG

XITIFIKHEYITI XA XIKAMBELO XA LE HENHLA

XITSONGA XA RIRIMI RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE XIKARHI
(Papila ra Vumbirhi)**POSSIBLE ANSWERS OCT / NOV 2006**

XIYENGE XA A

XIVUTISO XA 1

*Xikolokolo Nguvu Ya Pitori: J. M. Magaisa***Vutlhokovetseri:****1.1**

- 1.1.1 Hikuva ririmi ra Xitsonga a ra ha vulavuriwi naswona Vatsonga a va ha ri na nkarhi wo yisa ndhavuko emahlweni kumbe ku tinyungubyisa. (2)
- 1.1.2 Ririmi a ra ha vulavuriwi. (2)
- 1.1.3 "Vutsonga byi le menweni ya rifu." (2)
- 1.1.4 Mutsari u tirhise xigego. Lava nga sala hi lava va nga Vatsonga vo ka va nga pfuni nchumu. (2½)
- 1.1.5 I nandzu wa Vatsonga. (2)
- 1.1.6 U vula leswaku Vutsonga ni leswi swi nga swa Xitsonga a swi tihumeseri erivaleni. (2)
[12½]

1.2

- 1.2.1 I wo rhukana swikwembu swa Afrika. (2)
- 1.2.2 U vula leswaku Ma-Afrika ya hundzuke "mahlonga," va xaniseka hambi va rila a va twiwi hi munhu hikuva va fularheriwe hi swikwembu swa Afrika. (2½)
- 1.2.3 A mi si rila swa ha ri switsongo. (2)
- 1.2.4 I xifananisi / xipimanisi / xibangi / xihlambanyiso, ku twisa ku vava u tlhela u tiendla wonge u ni ntwela-vusiwana. (2)
- 1.2.5 Hi laha vanhu va nga rhurha ku sala ku nga ha tshami munhu ku tlhela ku nga hlayisiwi. (2)
- 1.2.6 Loko ku phahliwa. (2)
[12½]

1.3

- 1.3.1 Byebyo i vutomi. (1½)
- 1.3.2 Wu tiyisisa mhaka yo karhi. (2)
- 1.3.3 (a) I xigego. Vutomi byi sasekile kambe ku saseka ka byona i ka xinkarhana. (3)
- (b) Xihlambanyiso. Vutomi bya hlanganyeteriwa byi kondleteriswa kambe hambi u endla sweswo bya hela. (3)
- (c) Xihlambanyiso. Munhu wa karhala, vutomi bya yena byi fika emakumu. (3)
- (12½)**

1.4

- 1.4.1 Tipolitiki. (1½)
- 1.4.2 Swibamu. (1)
- 1.4.3 Hikuva lava vambirhi (Democracy na Communism) a va twanani. (2)
- 1.4.4 I mfumo lowu nga hlawuriwa hi vanhu. / I mfumo wu vanhu, lowu nga hlawuleriwa hi vanhu. (2)
- 1.4.5 (a) "Democracy" na "Communism" loko u swi langutile onge swa fana, swi kahle, kambe swa hambana (2)
- (b) U ta ndzi hlasela a ndzi twisa ku vava kambe a ndzi nga n'wi soli. (2)
- 1.4.6 Va lwela ku fuma ni matimba. (2)
- (12½)**
[25]

XIYENGE XA B
NTLANGU

Xihlovo xa le Mahlweni madlayisa Torha: J.M. Baloyi

XIVUTISO XA 2

2.1

- 2.1.1 I Matixisa Xixurhani. (2)
- 2.1.2 Na Gemba. (1)
- 2.1.3 Magemba-ndlopfu hi nhloko yi funya buwa. (2)
- 2.1.4 Xa Xixurhana. (1)
- 2.1.5 A a ale ku nyika Matixisa vhengele rin'we. (2)
- 2.1.6 Kotara ya rifumo ra Xixurhana. (2)

- 2.1.7 U tshama a dlaya muchayeri wa bazi hi hamula. (2)
- 2.1.8 Hlamalani na Mihloti. (2)
- 2.1.9 Hi leswi Matixisa a ri ni n'wana wun'we. (2)
- 2.1.10 Ina. Xixurhana a xurha hikuva a fumile, a a ri ni mavhengele ya khume. (3)
- 2.1.11 Hi leswi a va n'wi vona a tata minkondzo emikhukhwini a ya eka Gemba loyi a ri xigevenga. (2)
- 2.1.12 E-e. Matixisa a nga ta swi kota ku n'wi nyika kotara ya rifumo hikuva a a averiwe rirhandzu ntsena eka rifumo ra Xixurhana. (3)
- 2.1.13 Elokixini ra Mapatapata. (1)
- [25]**

KUMBE

2.2

- Matixisa u tlhelele eka Gemba a ya n'wi kombela leswaku a dlaya Xixurhana. U tlhela a vula leswaku u ni torha ra rifumo ra Xixurhana.
 - Gemba loyi a ri xigevenga xa lokixi ra Mapatapata a tshembisiwile ku nyikiwa kotara ya rifumo ra Xixurhana endzhaku ka ku endla ntirho.
 - Gemba u hetise ku navela ka Matixisa hi ku dlaya Xixurhana. U n'wi balesele hi xibamu.
 - Endzhaku ka ku lova ka Xixurhana, Matixisa u ya ebangini ya first National eka rhavi ra le Tiyani laha a ya cinca vun'winyi bya rifumo ra Xixurhana.
 - Nkulukumba Khosa loyi ku nga mufambisi u byela Matixisa ku tisa mbhoni.
 - Matixisa u tlhelele ebangini na Gemba loyi a nga va mbhoni loko ku aviwa rifumo.
 - Rifumo ri aviwe hi ndlela leyi: "Hafu yi nyikiwe Saleleni ku nga n'wana wa Xixurhana na Matixisa a ri wun'we.
 - Kotara ya rifumo yi nyikiwe vatsoniwa na swidyuhati swa Vatsonga khume ra malembe hi ku landzelelena endzhaku ka rifu ra Xixurhana.
 - Kotara yi ta lawuriwa hi rhavi ra bangi ya "first National ya Tinyani ku ringana malembe ya makhume-nharhu.
 - Endzhaku ka malembe yalawo ntswalo wa kona wu ta hundziseriwa eka ntukulu wa Xixurhana – ku nga n'wana wa mativula wa Saleleni. Loko Saleleni o pfumala n'wana ntswalo wolowo wu ta nyikiwa masocha ya tiko.
 - Matixisa u nyikiwe rirhandzu ra Xixurhana hinkwaro. Mhaka ya rirhandzu ntsena yi titivate Matixisa.
- [25]**

XIYENGE XA C
HUNGU-TSALWA

XIVUTISO XA 3

Ntsendzeleki: G.S. Khosa

- 3.1.1 Mufana / Xinuna. (1)
- 3.1.2 I Ntsendzeleki. (1)
- 3.1.3 Hi leswi tata wa n'wana a n'wi khomise tingana. (2)
- 3.1.4 Ntiyiso. (1)
- 3.1.5 Hi leswi a nga kuma nhlamulo leyi a nga yi yimelanga. U kume papila leri a ri tsaleriwe Beauty kambe yena a yimele vito ra n'wana. (2)
- 3.1.6 A ti ri ta leswi tata wa yena Fumani a swi endlile swa vugangu ni leswi a swi tsale epapileni. (2)
- 3.1.7 ENqhumathini. (1)
- 3.1.8 Fumani u lorhe Beauty. (2)
- 3.1.9 Eka Madizi, wa ka Baloyi. (2)
- 3.1.10 U bebula n'wana, a teka thini a tiendla wonge u ya ematini kutani loko a fika empfukeni a siya thini etlhelo ka ndlela a baleka. (2)
- 3.1.11 I Hlamalani Nkatini. (2)
- 3.1.12 Ina. Ntsendzeleki u baleke "evukatini" a famba naro. (3)
- 3.1.13 Exibedlhela, a ri dokodela. (2)
- 3.1.14 Xikolo ni vugangu a swi fambelani / Nhwari mbirhi yin'we yitshwa nkanga / Loko wa ha ri ntsongo endla xibo ho xo hetisa mitorho ya wena, u nga pfumeri ku yengiwa. (2)

[25]

KUMBE

3.2

- Ntsendzeleki u heleketiwe hi hahani wa yena Yandheya eka va Fumani a ya siyiwa kona.
- Fumani u tlhelele eyunivhesithi laha a dyondzela vudokodela.
- Ntsendzeleki u sale a kuma n'wana wa mufana, loyi a nga thyiwa vito ra Tingana hi mana wakwe.
- Vito leri u thyiwe rona hikwalaho ka ku va a nyumisiwe hi Fumani loyi a hambanise papila ra Beauty ni ra Ntsendzeleki.
- Loko Fumani a vuya hi le yunivhesithi u vitana jaha ra yena hi vito ra Ntiyiso, nakambe u twisa Ntsendzeleki ku vava hi ku lorha Beauty.
- Ntsendzeleki u twe a karhatekile swinene kutani a vona swi fanerile leswaku a duka naro.
- U bebule Ntiyiso kutani a tiendla wonge u ya ka mati kasi a a baleka.
- Eku balekeni ka yena u hlangana na Hlamalani loyi a nga n'wi pfuna.
- U n'wi yise eka manana Nkothasi loyi a nga n'wi pfuna hi ku n'wi kumela ntirho eka Ngwenya-Nkelenge
- Ngwenya-Nkelenge a a ri wansati wo kariha swinene.
- Ntsendzeleki a tirha ku basisa yindlu, ku hlantswa swiambalo ni ku swi olola, a tlhela a hlayisa ni mbyana.
- Ntsendzeleki u heleriwe hi ntirho loko mbyana ya mulungu (Ngwenya-Nkelenge yi tlumbiwa hi movha).
- U tlhlele a kuma ntirho nakambe laha a ku tirha Hlamalani etihofisini. Ntsendzeleki a tirha ku endla tiya.
- Ntirho lowu na wona wu hela loko yena na Hlamalani va hlangana ni nghozi ya movha laha Hlamalani a nga lova, yena a vaviseka.
- Ntsendzeleki u tlhela a hlangana nakambe na Fumani loyi se a ri dokodela exibedlhela.

[25]

75